

Staar Gyula: Fizikusok az aranykorból – beszélgetések

Vince Kiadó, Budapest, 2006. 425 lap

Egy fizikus végzettségű, kiváló ismeretterjesztő beszélget kiemelkedő fizikusokkal. Ezeket a beszélgetéseket – szokásos terminológiával: interjúkat – adja közre a könyv. A tizenöt beszélgetőtárs közül csak kettő ténylegesen „külföldi” (Paul Dirac, Carlo Rubbia), további hat külföldön élő magyart (Tisza Lászlót, Balázs Nándort, Bay Zoltánt, Csonka Pált; Gábos Zoltánt és Toró Tibort) nem tekinthetjük külföldinek, hiszen ők annyira szervesen kapcsolódnak a magyar, sőt a magyarországi tudományos élethez, a többiek (Kovács István, Simonyi Károly, Vermes Miklós, Kunfalvi Rezső, Gyarmati István, Nagy Károly, Kroó Norbert) olyan magyar fizikusok, akik Magyarországon éltek és dolgoztak, jelentősen hozzájárultak a 20. században hazánkban a fizika fejlődéséhez, a magyar fizikus közösség formálásához. Az interjúk lefolytatásának időintervallumát tekintve az első 1977-ben (Paul Dirac), az utolsó 2005-ben készült, és a kiegészítéseket (ezekről később) kivéve már valahol megjelentek nyomtatásban (sajnos az egyes beszélgetéseknél nincs feltüntetve, hogy hol jelentek meg). Egyeseknél a korábban megjelent interjúk kisebb változtatásokat, kiegészítéseket hajtott végre a szerző.

Bár a címben „aranykor” szerepel, valójában itt csak a „magyar fizika” aranykoráról lehet szó, hiszen az interjúalanyok egyet-kettőt kivéve az igazi arany-

kor, a múlt század húszas-harmincas éveitől, főleg a negyvenes évek végén és az ötvenes években kapcsolódtak be alkotóan a tudományos életbe. Tény viszont, hogy a sötét politikai háttér és bizonyos korlátozottság ellenére ez az időszak a magyar fizika és tudomány számára egy felfelé ívelő időszak volt nem csak a jelentős pénzügyi támogatás és a számszerű növekedés, de a tehetségek felbukkanása és a szervesen kiépülő nemzetközi kapcsolatok miatt is. Nem tudom elhallgatni azt a megjegyzést, hogy a könyvben szereplő kollégák számomra nem „történelmi” személyek, hanem többé vagy kevésbé személyes ismerősök, és a kor pedig nem csak életemnek, de a magyar fizikának egy nagyon figyelemre méltó szakasza, ha tetszik „Aranykora”.

Ami az egyes beszélgetések szerkezetét illeti, mindegyik egy bevezető résszel kezdődik, amelyet a szerző direkt ennek a könyvnek a számára írt. Ezt követi a tulajdonképpeni interjú (amely már megjelent máshol is nyomtatásban). Végül ezt több esetben követi egy „appendix” vagy „epilógus”, ami vagy a szerző utólagos megjegyzéseit jelenti, vagy egy újabb rövid kiegészítő interjút. Például Gyarmati Istvánnal az eredeti interjú 1984-ben készült, a kiegészítő pedig 1991-ben. Hasonlóképpen Kroó Norberttel az eredeti 1999-ben, és a kiegészítés 2005-ben.

Érdekesség még, hogy az egyes beszélgetések címe fölött (ami az interjúalany nevét jelenti) mindig van egy rövid mondat (ez néha csak egy szó), ami az illető tudósra jellemző. Pl. Dirac neve fölött ez áll: „A hallgatag zseni”, Simonyi Károlyról: „Iszonyú rendet vágtam” vagy Kunfalvi Rezsónél: „Tanárellet”. A könyv végén kb. fél nyomtatott oldalas életrajzot és fényképet találunk mind a tizenöt, a könyvben szereplő interjúalanyról.

Az interjúk tartalmával kapcsolatban két dolgot szeretnék kiemelni. Az egyik, hogy *érdekesekek*, olvastatják magukat, de ugyanakkor szakmailag korrektek, hiteles fizikai ismereteket is közölnek. A szövegben számos érdekes, jellemző fénykép is található, amelyek összegyűjtése, közlése önmagában is értéknek tekinthető.

A fizikának, a magyar tudományos életnek és a tudománytörténetnek nyeresége ez a kötet, jó hogy ezek az interjúk így együtt megjelentek. Az ember csak azt fájlatja, akik kimaradtak, akikkel a szerző nem foglalkozott és nem jelentetett meg, ill. folytatott ilyen beszélgetéseket. Kinek-kinek nyilván más és más a hiányérzete. A recenzens a magyarok közül főleg Marx Györgyöt hiányolja, aki különös, egyedülálló jelensége volt nem csak a fizikának, de az egész magyar kulturális életnek, és Szalay Sándort, aki nem csak tudományos eredményivel és alkotásával, de ritka gerincességével is kiemelkedett a múlt századi magyar fizikusok spektrumából. Sajnos, ezek az interjúk már nem pótolhatók.

Berényi Dénes

Thomas Bührke: $E = mc^2$ – Bevezetés a relativitáselméletbe

Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005. 123 lap

Az alig több mint százoldalas könyvecske egyike annak a számos kiadványnak, amely feladatának tekinti, hogy közel hozza a relativitáselméletet az érdeklődő laikushoz, megértesse vele annak gondolkodásmódját. Azt az elméletet, amelyik „...leglényegesebb részeiben minden tapasztalatnak ellentmond, amely az emberi érzék számára lehetséges.” (8. o.) Ennek megfelelően a könyv mottója: „Barátaimnak, akik már régóta szeretnék tudni, mit is rejt magában ez a különös elmélet.” (9. o.) A magyar kiadásnak – amely a Dialóg Campus Kiadó Tudományos Kiskönyvtára sorozat 2. köteteként jelent meg – kétségtelenül bizonyos aktualitást kölcsönöz az Einstein-év, azaz annak százéves évfordulója, hogy Einstein közleménye a

speciális relativitáselméletről az *Annalen der Physik*-ben megjelent. Különben ebben az évben publikált további jelentős cikkeket is, egyiket a Brown-mozgásról, egy másikat a fotoeffektusról (ez utóbbiért kapott Nobel-díjat 1921-ben).

A könyv egyébként az előszón, egy bevezető jellegű fejezeten és a függeléken kívül két fejezetből áll. Ezek a „Lassú órák és görbült terek”, illetve „A relativitáselmélet a hétköznapi világban” címet viselik. Ezek közül az előbbi a leghosszabb, a könyv terjedelmének több mint 70%-a és lényegében ebben a fejezetben kerül sor a speciális és általános relativitáselmélet ismertetésére.

A bevezető jellegűnek mondott fejezetben („Egy hivatalnok forradalmasítja a